

Erken Dönem Rus Kroniğinde İslam Algısı

Şir Muhammed DUVALI*

Öz

Bu makalede Rus tarihi açısından önemli yere sahip olan *Eski Zamanların Anlatısı* kroniğinin İslam ve Müslümanlara bakış açısı ele alınmıştır. Aynı zamanda burada kronik yazarının Rusların Hıristiyanlığı seçimi konusunda ortaya koyduğu iddialar değerlendirilmiştir. İslam karşıtı algının temelleri ve Bizans Kilise düşüncesinin Rus Kilisesi'ne yansımalarına değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rus, Kilise, Ortodoks, Kronik, İslam, Hıristiyanlık, Vladimir.

Abstract

Perception of Islam in the Early Russian Chronicle

It is discussed in this article the point of view of the Russian Primary Chronicle which is significant in the historyography of Russia. There is evaluation of the claims by the author of *the Chronicle* about the conversions of Russians to Christianity. The article deals with the roots of anti-Islamic attitude and the implications of Byzantine Church thought to Russian Church also.

Keywords: Russian, İslam, Church, Chronic, Christianity, Vladimir.

* Dr.

Giriş

Günümüz küreselleşen dünyasında ulusların ve toplumların arada ve barış içerisinde yaşayabilmeleri birbirlerini yakından tanımayla mümkündür. Bu bağlamda geçmişten günümüze intikal eden bir takım hayal ürünü ve büyük oranda çarpıtılmış olumsuz algıların yeniden gözden geçirilmesi uluslararası barışa katkı sağlama açısından oldukça önemlidir. Bu çerçevede İslam dünyasıyla Hıristiyan dünyası arasında tarihten günümüze kadar süregelen ve her iki dünyanın da birbirleriyle ilgili doğru bilgi edinme merhalelerinin sağlıklı bir süreçten geçtiği söylenemez. Özellikle VIII. yüzyıldan itibaren Hıristiyanların İslam diniyle ilgili kaleme aldıkları birtakım eserler, bu açıdan önem taşımakta ve hatalı anlatımların bariz örneklerini oluşturmaktadır.

Bu bağlamda Hıristiyan dünyasındaki “İslam” algısının şekillenmesinde doğu Hıristiyanlığının etkisinin çok büyük olduğu konusunda şüphe yoktur. Dolayısıyla bu etki daha sonraki tarihlerde Hıristiyanlığı kabul eden milletlerin bilincinde de aynen yer etmiştir. Biz bu makalede araştırmanın konusunu teşkil eden ve Rus tarihi açısından önemli bir yere sahip olan “*Eski Zamanların Anlatısı*” (Povest Vreminnikh Let) kroniğinin İslam ve Müslümanlar hakkında öne sürdüğü iddialar çerçevesinde Hıristiyan bir metnin İslam algısını ortaya koymaya çalışacağız.

İlk olarak *Eski Zamanların Anlatısı* kroniği hakkında temel Rus kaynaklar ışığında bilgi vermeye çalışılmıştır. Daha sonra kroniğin İslam ve Müslümanları ilgilendiren kısımları gözden geçirilerek değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

I. Eski Zamanların Anlatısı Kroniği Üzerine

Rusya tarihi ve Rus topraklarının oluşumu hakkında ilk kaynak olarak günümüze kadar ulaşan *Eski Zamanların Anlatısı*, kroniği bünyesinde Rus Ortodoksluğu'yla da ilgili önemli bilgiler barındırmaktadır. Kronik, özellikle Rusların hangi dönemden itibaren tarih sahnesine çıktıkları ve Rusya'nın siyasal yönetim şekli olarak hangi Kinyaz² zamanında teşekkül etmeye başladığı konusunda detaylı bilgiler içermektedir. Bunlara

² Slavlar arasında faaliyette bulunan Vareg kıtaları veya “Drujinaların” başında duran Norman beylerine Kinyaz denmiştir. Dokuzuncu yüzyıldan itibaren Rus siyasal yönetiminin başında bulunan kişiler bu unvanı kullanmışlardır. Bakınız; A. Nimet Kurat, *Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, II. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987, s. 16.

ilaveten Hıristiyanlığın Slav topraklarına girişinin tarihi ve Rusların resmi din olarak Hıristiyanlığın Ortodoksluk mezhebini tercih etme gerekçelerini bu kroniğin vermiş olduğu bilgilerden öğrenmek mümkündür. Kronik, Kinyaz Vladimir'in (ö. 1015) din seçimi konusunda bazı detaylara girmekte ve Müslüman İdil Bulgarlarının onu İslam'a davet etmesine ilişkin birtakım değerlendirmelere yer vermektedir. Ayrıca İslam ve Müslümanlardan bahsederken son derece ağır bir dil kullanarak İslamiyeti yermektedir.

Eski Zamanların Anlatısı, Rusya tarihiyle ilgili günümüze ulaşan vakayinameler mecmuası³ içerisinde yer alan en eski kronik olarak bilinmektedir. Yazılış tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, 1051 yılında Kiev'de yapımına başlanan Pechersk Manastırı'nın inşasını müteakiben kaleme alınmış olabileceği varsayılmaktadır⁴. Günümüze kadar ulaşan eski Rus kronikleri konusunda detaylı araştırma yapan Rus akademisyen A. Şahmatov (ö. 1920) *Eski Zamanların Anlatısı* kroniğinin kaleme alındıktan sonra iki kez tahkik edildiğini ortaya koymuştur.⁵ Şunu da belirtelim ki Şahmatov konuyu tarihi açıdan değil, edebiyat tarihi açısından değerlendirmeye tabi tutmuştur.⁶ Şahmatov'a göre, yapılan tahkiklerden ilki 1113 yılında Kiev Pechersk Manastır Piskoposu Nestor⁷ (ö.1114) tarafından, ikincisi ise 1116 yılında piskopos Silvestr⁸ tarafından yapılmıştır.⁹ Bu tespit doğru kabul edildiği takdirde, *Eski Zamanların Anlatısı* kroniği içerisine bazı bilgilerin sonradan ilave edilme ihtimali söz konusu olacaktır. Ayrıca daha sonraki tarihlerde oluşturulan tüm vakayinameler mecmuası bünyesinde *Eski Zamanların Anlatısı* kroniğine yer verilmektedir. Dolayısıyla söz konusu kronik günümüze, özgün bir kitap halinde değil XII. ve

³ XI. yüzyıldan itibaren Kiev Rus siyasi yönetimi içerisinde birçok vakayiname topluluğu oluşturulmaya başlanmıştır. Bunlardan en eski vakayiname mecmuaları "Kiev Antolojisi", "Novgorod Antolojisi", "Lavrentevskiy Antolojisi", "Peçerskiy Antolojisi" ve "İpatevskiy Antolojisi" olarak bilinmektedir. Bkz. A. Şahmatov, *Razıskaniya o Russkih Letopisyah*, Moskova, 2001, s. 351. (Eski Rus Kronikleri Üzerine Araştırmalar)

⁴ M. Aleşkovskiy, *Povest Vremennikh Let, Sudba Literaturnogo Proizvedeniye v Drevney Rusi*, Moskova, İzdatelstvo Nauka, 1971, s. 9. (Eski Rusya'da Bir Edebi Eserin Kaderi: Eski Zamanların Anlatısı)

⁵ Şahmatov, *Razıskaniya o Drevneyshikh Russkih Letopisnih Svodah*, s s. 133-161.

⁶ M. D. Priselkov, *İstoriya Russkogo Letopisaniya XI-XV v*, Petersburg, 1996, s. 36. (Rus Kroniklerinin Tarihi XI-XV. Yüzyıllar)

⁷ Eski Zamanların Anlatısı kroniğinin müelliflerinden biri olarak kabul gören Nestor XI yüzyılın sonu XII. yüzyılın başlarında Kiev Pechersk Manastırında keşişlik yapmıştır. Bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/Nestor_the_Chronicler

⁸ Piskopos Silvestr Mikhail 1070-1077 yılları arasında Kiev'de inşa edilen Vydubychi Manastırında piskopos olarak görev yapmıştır. Bazı araştırmacılar Nestor'un aksine Silvestr'i *Eski Zamanların Anlatısı* kroniğinin müellifi olarak kabul etmektedirler. Bkz. M. Aleşkovskiy, *Povest Vremennikh Let*, s. 20.

⁹ Şahmatov, *Razıskaniya o Russkih Letopisyah*, s. 10.

XIV. yüzyıllarda kaleme alınmış vakayinameler mecmuaları içerisinde bir bölüm olarak ulaşılmıştır.

Eğer söz konusu kronik çeşitli zamanlarda farklı kişilerin etkisi altında kaldıysa ki araştırmalar onu gösteriyor, o halde kronik içerisinde birtakım çelişkilerin yer alması kaçınılmaz olacaktır. Nitekim onlarca *Eski Zamanların Anlatısı* kroniği mevcuttur ve bunların bazılarında var olan bilgiler diğerlerinde yer almamaktadır. Örneğin Kroniğin müellifi konusunda, bazı yazmalar Kiev manastırı rahibini, bazıları Nestor'u zikretmektedir. Bazılarında bu konuda her hangi bir bilgi içermemektedir.¹⁰

Bir piskopos tarafından kaleme alındığından olsa gerek kroniğin içerisinde Kutsal Kitap anlatılarına sıkça yer verilmektedir. Metin her hangi bir tarih belirtmeksizin Nuh tufanından sonra vuku bulan olayların anlatımıyla konuya giriş yapmakta, Nuh'un üç oğlu arasında dünyanın paylaşılmasını İncil bilgileri ışığında aktarmaya devam ederek, konuyu Bizans imparatorlarına ve oradan da Slavların Tuna ve Dinyeper nehri kıyılarına yerleşmelerine kadar getirmektedir.¹¹ Tüm bu anlatılanlardan sonra, 852 tarihinde Rus topraklarının hangi Kinyaz zamanında teşekkül ettiği anlatılmaktadır¹². Bu tarihten itibaren metnin geri kalan kısmı, sırasıyla belli tarihler altında aktarılmaktadır. Ancak metnin tuhaf olarak nitelendirilebileceğimiz yanı, kayıt edilen tarihlerin bazılarının karşısına o tarihte vuku bulduğu düşünülen olaylar not edilirken, bazı tarihlerin karşısı her hangi bir açıklamaya gerek duyulmadan boş bırakılmıştır¹³. Bu boşluklara özellikle Kroniğin ön kısmında sık sık rastlanmaktadır. Boşluklar sürekli olarak bazen dört, beş seneyi bazen de on, on iki seneyi kapsamaktadır¹⁴.

Kronik dikkatle incelendiğinde aktarılan bilgilerin birtakım çelişki ve zıtlıklar içerdiğini gözlemlemek mümkündür. Örneğin 983 kaydı altında nakledilen bilgilerde "Rus topraklarına herhangi bir havari gelmemiştir"¹⁵ ifadesi yer alırken, kroniğin ön kısımlarında havari Andreas'ın

¹⁰ Aleşkovskiy, *Povest Vremennikh Let*, s s. 11-13.

¹¹ Priselkov, *İstoriya Russkogo Letopisaniya*, s. 75.

¹² "Lavrentevskaya Letopis", *Polnoye Sobraniye Russkih Letopisey*, Leningrad, İzdaniye Vtoroye, 1926-1928, c. I, s. 13. (Laurentian Kronik, Rus Kronikleri Koleksiyonu, İkinci Baskı 1926-1928 c. I)

¹³ M. Aleşkovskiy, *Povest Vremennikh Let*, s. 15.

¹⁴ Bkz. "Lavrentevskaya Letopis", s s. 31-46.

¹⁵ "Lavrentevskaya Letopis", s. 58.

Dineypr nehri kıyısında yaptığı varsayılan vizyona yer verilmektedir¹⁶. Araştırmacılar söz konusu menkıbenin kroniğin ikinci kez tahkiki sırasında piskopos Silvestr tarafından dönemin sosyo-politik şartları gereği Kinyaz Vladimir Monamakh'ın (ö. 1132) isteği üzerine kronik bünyesine konulduğunun altını çizmektedirler¹⁷. Bir başka örnek verecek olur isek, Kronik Novgorod şehrinin (Rusya'nın ilk başkenti) Slavlar tarafından inşa edildiğinden bahsederken, bir diğer yerde Slavların bu bölgeye gelmelerinden çok daha sonra Kinyaz Rurik tarafından 862 yılında bu şehrin inşa edildiği belirtilmektedir¹⁸. Yukarıda değinilen örnekler Kroniğin kaleme alındıktan sonra birtakım değişikliklere maruz kaldığını gösterir niteliktedir. Bu ve buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. Her ne kadar ciddi sayılabilecek çelişkileri içeriyorsa da Rus tarihi açısından söz konusu kroniğin önemli bir yeri vardır.

Kronikte Kinyaz Vladimir'in çeşitli dinleri araştırmasına ve din seçimi konusuna da geniş yer verilmektedir. Ancak kronik daha önce pagan olan ve paganizmin yaygınlaştırılmasına önemli katkılar sunan Vladimir'in hangi gerekçelerden dolayı fikir değişikliğine giderek başka bir din arayışı içine girdiği konusunda her hangi bir bilgi içermemektedir. Kronik yazarının aktardığı bilgilere göre, daha önce paganizmin reformu konusunda hummalı çalışmalar yürüten Vladimir, aniden putlara kayıtsız kalmakta ve yeni bir din arayışı içerisine girmektedir¹⁹. Yazar, Vladimir'in din seçimi konusunu naklederken Kutsal Kitabın yaratılış bahsini olduğu gibi kroniğin içerisine yansıtmış olması dikkat çekici bir diğer husustur. Yahudilik ve İslam dini hakkında birtakım iddialar ortaya atan kroniğin,

¹⁶ Rus teologların ekser çoğunluğu Slav topraklarında Hıristiyanlığı tebliğ eden ilk şahsın havari Andreas olduğu görüşünü savunmuşlardır. Söz konusu kronik Karadeniz ve ona dökülen nehirler hakkında bilgi verdikten sonra konuyu havari Andreas'a getirmekte ve şöyle devam etmektedir:

"Dineypr nehri Karadeniz'e dökülmektedir. Bu deniz Ruslarca iyi bilinir. Onun kıyılarında Petrus'un kardeşi Andreas vaazlar vermiştir. Ne zaman ki Andreas Sinop civarında vaizlik yapıyordu ve oradan da Dineypr'in döküldüğü Kherson'a bölgesine geldi ve buradan Roma'ya dönmek istedi. Ancak nehir kıyısın takiben yukarı gitmeye başladı ve öyle oldu ki sonunda nehir kenarında bir dağ yamacına gelip durdu. Sabah kalktığında yanında bulunan öğrencilerine şöyle dedi; "Şu dağı görüyor musunuz? Burada Tanrı'nın nuru var ve burası çok büyük bir şehir olacak ve Tanrı burada birçok Kilise bina edecektir." Daha sonra dağa yaklaşarak selamladı ve Tanrıya dua ederek oraya bir haç dikti. Böylece daha sonra Kiev şehrinin bina edileceği yer burası oldu. Daha sonra Dineypr nehrini takiben Rusların bulunduğu bölgeye geldi, onların adet ve geleneklerini görünce şaşırıldı... Nihayet Roma'ya döndü ve tüm gördüklerini anlattı." Bkz. *Polnoye Sobraniye Russkih Letopisey*, Tom Tritsat Tretiy, İzdatelstvo, Nauka, Leningrad, 1977, s. s. 10-11. (Rus Kronikleri Koleksiyonu, Otuz Üçüncü Cilt)

¹⁷ Priselkov, *İstoriya Russkogo Letopisaniya XI-XV*, s. 81.

¹⁸ "Lavrentevskaya Letopis", s. 14.

¹⁹ A.V. Kartaşev, *Oçerki po İstorii Russkoy Tserkvi*, c. I, İzdatelstvo Terra, Moskova, 1993, s. 107. (Rus Kilise Tarihi Üzerine Denemeler)

özellikle Müslüman İdil Bulgarların ağzıyla İslam'ı tanımlama gayreti içerisine girmektedir. Daha sonra Grek filozof olarak tanımladığı bilgenin Müslümanlar hakkında öne sürdüğü iddialar,²⁰ Rus Ortodoks Kilisesinin vücut bulduğu ilk dönemlerden itibaren Rusların Bizans'ın da etkisiyle İslam dinine karşı ne denli bir önyargı içerisinde bulunduğunu gözler önüne sermektedir.

II. Kronik Yazarının İslam ve Müslüman Algısı

Eski Zamanların Anlatısı yazarı 986 yılında İdil Bulgarlarından bir grup elçinin Kiev Kinyazı Vladimir'e gelerek kendisini İslam dinine davet ettiğini nakletmektedir. Kronik yazarının naklettiğine göre, Bulgar elçiler Vladimir'i kelime-yi şahadet getirerek Müslüman olmaya, içki içmemeye, domuz eti yememeye ve de sünnet olmaya davet etmişlerdir. Elçiler Vladimir'e böyle davranacağı takdirde, öteki dünyada bol miktarda kadınla ödüllendirileceği müjdesini de vermişlerdir. Vladimir'le Bulgar elçiler arasında diyalog şöyle cereyan etmiştir:

“986 yılında Bulgar Müslümanları Vladimir'e geldiler ve dediler ki ey Kinyaz sen akıllı ve cesursun, ancak hiçbir kandan tanımazsın. Gel sen Muhammet'e iman et ve bizim kandanlarımıza itaat et”. Bunun üzerine Vladimir sorar; “Bahsettiğiniz inanç nasıl bir inançtır”? Elçiler bu soruyu şöyle yanıtlarlar; “Allah'a ve onun elçisine iman ederiz, Muhammet bizlere böyle öğretti; sünnet oluruz, domuz eti yemeyiz, içki içmeyiz, ancak ölümden sonra Muhammet her birimize yetmişer güzel kadın verecektir. Orası her türlü ilişkiye, zinaya izin verilecek bir yerdir”²¹.

Kronik yazarı elçilerle Vladimir arasında geçtiği varsayılan diyalog hakkında daha fazla bilgi vermez, ancak elçilerin yazılması dahi ayıp olan birçok yalan söylediklerini not eder. Elçileri dinleyen Vladimir kadınlarla ilgili kısmı hariç sünnet olmak, domuz eti yememek ve içki içmemek konusunda memnun kalmaz ve Rusların içkiyle domuz etini çok sevdiklerini onusuz yapamayacaklarını belirtir²².

Kronikte bahsi geçen cennet konusu ve orada kadınlarla serbest cinsel ilişki ve her türlü zevk'ü sefanın gündeme getirilmesi dikkate değer

²⁰ “*Lavrentevskaya Letopis*”, s. 60.

²¹ “*Lavrentevskaya Letopis*”, s. 60.

²² “*Lavrentevskaya Letopis*”, s. 60.

bir diğer husustur. Nitekim doğulu Hıristiyan din adamları öteden beri İslam'ın dünyevi zevklerle dolu cennet tasavvurunu eleştirmişlerdir²³. Dolayısıyla burada da aynı anlayış biçiminin izlerini görmek mümkündür. Diğer taraftan *Eski Zamanların Anlatısı*'nda yukarıda bahsi geçen konunun içeriğine benzer bir anlatıya, Bizanslı rahip ve kronik yazarı Theophanes tarafından 810 yılında kaleme alınan *Cronicle* isimli eser içerisinde rastlamak mümkündür. Eserde Muhammet'in kendisini dinleyenlere, bir düşman tarafından öldürülen Müslümanın cennete gideceğini, söz konusu cennetin ise yeme, içme ve kadınlarla cinsel ilişkinin bulunduğu bir cennet olduğunu ve zevkinin ebedi olacağını vaat ettiği aktarılmaktadır. Ayrıca onun bundan başka da mantık dışı şeyler söylediği belirtilmektedir²⁴. Bu da Rus kronik yazarı üzerindeki Bizans etkisinin boyutlarını net bir biçimde ortaya koymaktadır.

Kroniğin içerdiği bilgilere göre Müslümanlardan sonra Roma'dan gelen bir heyeti kabul eden Vladimir onları da dinlemiş ve "Geldiğiniz yere dönün, zira atalarımız da bunu [Katolikliği] kabul etmemişlerdi" diyerek teklifi kabul etmez.²⁵

Bunun üzerine Hazar Yahudileri gelerek Vladimir'i kendi dinlerine davet etmiştir.

"Duyduk ki Bulgarlar ve Hıristiyanlar kendi inançlarını sana öğretmek için buraya gelmişler. Hıristiyanlar bizim çarmıha germiş olduğumuz İsa'ya inanırlar oysaki bizler, İbrahim'in İshak'ın ve Yakup'un tanrısı olan tek tanrıya inanırız". Bunun üzerine Vladimir sorar; "Sizin kanunlarınız nelerdir?". Bu sorunun üzerine Yahudi elçiler, "Sünnet olmak, domuz ve tavşan eti yememek, bir de Cumar-tesi gününü gözlemlemektir" yanıtını verirler".

Kronik yazarı Yahudi inancını da haksız çıkartma gayreti içerisinde olmalı ki Vladimir'in dilinden elçilere şöyle bir soru yöneltmeyi uygun bulur.

²³ Fuat Aydın, "Batı'nın İslam Anlayışının Doğulu Kökenleri ya da Abdulmesih İshak el-Kindi'nin Risale'sinin Serencamı", *Osmanlı ve Avrupa Seyahat, Karşılaşma ve Etkileşim*, İstanbul, Eylül, 2010, s. 108.

²⁴ Aydın, "Batı'nın İslam Anlayışının Doğulu Kökenleri," s. 223.

²⁵ "Lavrentevskaya Letopis", s. 61.

“Sizin yurdunuz neresidir?” Elçiler yurtlarının “Kudüs” olduğunu söylerler. Vladimir gerçekten orası mı diye ısrar edince elçiler şu yanıtı verirler; “Atalarımızın işlemiş oldukları günahtan dolayı Tanrı atalarımıza gazap etti ve bizleri yeryüzüne dağıttı. Topraklarımızı da Hıristiyanlara verdi”. Vladimir bunu duyunca şöyle dedi; “Nasıl olur da kendiniz Tanrı gazabına uğramış ve terk edilmiş haldeyken bu inancı başkalarına öğretmeye kalkışsınız. Eğer Tanrı sizi ve sizin dininizi sevmiş olsaydı, şimdi sizler dağınık halde olmaz kendi yurdunuzda olurduunuz”²⁶.

Vladimir Tanrı'nın Yahudileri yeryüzüne dağıtmış olduğunu öğrendince ‘kendiniz bu haldeyken nasıl bu dini başkalarına öğretirsiniz’ diyerek onların teklifini de geri çevirir. Kronik Müslüman, Katolik ve Yahudi elçilerinden sonra Vladimir'in yanına Greklerin bir filozof gönderdiklerini nakletmektedir. Yukarıda anlatılan Müslüman, Yahudi ve Katolik elçilerinden farklı olarak Bizanslı filozof Vladimir'in huzurunda İslam dinini ve Müslümanları hedef almakta ve İslam'ın varlığıyla dünyayı kirlettiğini iddia etmektedir. Tarihte Tanrı'nın gazabına uğramış bazı kavimlerle aynı kategori içerisine değerlendirerek Müslümanları ağır bir dille eleştirmektedir. Konunun daha iyi anlaşılması açısından söz konusu metni olduğu gibi aktarmamızda yarar olacaktır.

“Duyduk ki Bulgarlar seni kendi dinlerine davet etmişler; onların inanç öyle bir inanç ki yeri ve göğü kirletmektedir ve onlar tüm lanetli insanların üzerindedirler. Onlar tanrının gökten kızgın taş yağdırarak yok ettiği Sodom ve Gomore sakinleriyle aynı konumdadırlar. Tanrı halkları yargılamak için geldiğinde kanunsuzluk ve kötülük işleyenleri hesaba çekecek ve onların da sonu onlar gibi (Sodom ve Gomore) olacaktır”²⁷.

Bu ağır ithamların peşisıra çok da birbiriyle bağlantılı olmayan başka bir konuya geçen filozof, bu sefer Müslümanların yapmakta olduklarını iddia ettiği bazı davranışları gündeme getirmektedir. Kronik Bizanslı filozofun ağzından şu iddiada bulunmaktadır.

²⁶ “Lavrentevskaya Letopis”, s. 60.

²⁷ “Lavrentevskaya Letopis”, s. 61.

“Ayrıca kullanılmış suyu ağızlarına döküyorlar ve sakallarına sürüyorlar, böylece Muhammet’i kutsuyorlar. Bu ve bundan daha fazla rezaletleri kadınlar da yapıyor”²⁸.

İslam’a ve Müslümanlara karşı yöneltilen tüm bu eleştiriler karşısında pagan Vladimir memnun kalmamış olmalı ki, yere tükürmekte ve “tiksindirici”²⁹ demektedir.

Müslümanlara yöneltilen bu ağır ithamlardan sonra Bizanslı filozofun Katoliklerin kendi inançlarını Vladimir’e öğretmek için geldiklerini duyduğunu belirterek; ‘Onların inançları biraz bizim inancımıza göre farklılık içermektedir’ demek ve her hangi bir suçlamaya lüzum görmemektedir. Bizanslı bilge Yahudilere karşı da mutedil bir tutum sergilemektedir. Bizanslı bilge Yahudilere karşı da mutedil bir tutum sergilemektedir. Vladimir’in “Yahudiler bana geldiklerinde dediler ki Hıristiyanlar bizim çarmıha gerdiğimiz İsa Mesih’e inanıyorlar” demesine “gerçekten de biz ona inanıyoruz” yanıtını vermekte ve ardından Yahudilerin Tanrı’nın emirlerine karşı geldiklerinden peygamberlere eziyet ettiklerinden dolayı Tanrı’nın onları cezalandırarak yeryüzüne dağıttığını ve başka milletlerin kölesi yaptığını söylemekle yetinmektedir. Daha sonra Tanrı’nın insan şeklinde yeryüzüne inerek acı içinde çarmıhta ölmesi konusunu merak eden Vladimir, Bizanslı bilgeye bunun nedenini sorar ve o da ‘eğer istiyorsan bunun nedenini detaylı bir şekilde anlatırım’ cevabını verir³⁰. Kronik bu vesileyle kutsal kitabın anlatısına Tanrı’nın yeri ve göğü yedi günde yaratmasıyla başlar; Hz. Âdem’den Hz. Nuh’a, Hz. İbrahim’den Hz. Musa’ya ve nihayetinde Hz. İsa’nın Tanrı olarak bakire Meryem’den doğumuna kadar tüm Kutsal Kitap bilgilerini detaylı bir şekilde aktarır³¹. Anlatılanları özenle dinleyen Vladimir bilge Bizanslıya “Neden o (Tanrı) bir kadından doğdu, niçin suyla vaftiz oldu ve ağaca gerilmesinin sebebi nedir” diye sorar. Bilge Bizanslı maharetle bu soruların da yanıtını vererek bir anlamda Hıristiyanlık teolojisinde mevcut tartışmalı konularını açıklığa kavuşturma çabası içerisine girmektedir. Tanrının neden bir kadından doğduğu sorusunu açıklarken şeytanın Havva’yı kandırmak suretiyle Âdem’e ilk günahı işletmiş olduğundan dolayı Tanrı’nın bir kadından doğarak iyi amel işleyenlerin cennete girmelerini kolaylaştırmış olduğunu

²⁸ “Lavrentevskaya Letopis”, s. 61-62.

²⁹ Kronikte geçen ifade tam anlamıyla “bu temiz bir iş değil” şeklindedir. E. Golubinsky *Rus Kilise Tarihi* isimli eserinde bu temiz bir iş değildir cümlesi yerine “tiksindirici” kelimesini kullanmıştır. Bkz. E. Golubinsky, *İstoriya Russkoy Tserkvi*, Birinci cilt, Moskova, 1901, s. 107. (Rus Kilise Tarihi)

³⁰ “Lavrentevskaya Letopis”, s. 62.

³¹ Golubinsky, *İstoriya Russkoy Tserkvi*, s. 108.

belirtir. Ayrıca çarımh olayını ise Âdem'in bir ağacın meyvesinden yemiş olmasına, suyla vaftiz olmasınınca Tanrı'nın günahkâr Nuh kavmini suyla helak etmesine ve günahların sadece suyla temizlenebileceğine işaret olarak açıklar³².

Kendisi de bir Ortodoks Hıristiyan olan kronik yazarının Bizanslı filozof ağzıyla Hıristiyanlık konusunda bu denli detaylı bilgi vermesi doğal karşılanmalıdır. Ancak bir din adamı kimliğiyle öteki dinler hakkında ve özellikle İslam dini söz konusu olduğunda son derece ağır ve asılsız suçlamalarda bulunmuş olması pek de tasvip edilir bir durum olmasa gerek.

Kronik yazarının Yahudiler ve Katolikler üzerine yaptığı değerlendirmelere kısaca temas ettikten sonra gelelim İslam ve Müslümanlar hakkında öne sürdüğü iddiaların gerekçelerine. Müslümanlar Arap yarımadasında kendi hâkimiyetini tesis ettikten sonra özellikle Hz. Ömer'in hilafeti döneminden itibaren Bizans ve Sasani imparatorluklarıyla ciddi çekişmeye girmiş ve İran başta olmak üzere, arzı mukaddes, Suriye, Irak ve Mısır'ı fethetmiştir.³³ VIII. yüzyılda İspanya'nın IX. yüzyılda ise Sicilya'nın Müslümanlar tarafından fethedilmesi sonucu kültürel ve askeri açıdan kendilerinden daha üstün bir medeniyetle karşılaşmışlar ve kendileri açısından bunun büyük bir tehlike olduğunun farkına varmışlardır.³⁴ Uzunca bir süredir Hıristiyanların idaresi altında bulunan bu toprakların kaybedilmesi Bizans imparatorluğunda adeta infiale yol açmıştır. İslam fetihlerinin bir sonucu olarak Bizans imparatorluğunun vergi gelirlerinde son derece büyük bir kayıp yaşanmış ve bu gelişmeler Bizans'ın mali ve yönetim yapısında pek çok değişime neden olmuştur.³⁵ Uzun bir geçmişe sahip olan bir imparatorluğun Müslümanlar tarafından hezimete uğratılmış olması kabul edilemez bir durumdu. Ayrıca Hıristiyanlık bakımından kutsal addedilen Kudüs'ün Müslümanların kontrolüne geçmiş olması hacı seferleri olarak bilinen savaşların vuku bulmasına yol açmıştır. Diğer yandan Selçukluların Anadolu'ya girmesi sonucu 1071 yılında Malazgirt meydan muharebesiyle Bizans'ın Anadolu topraklarındaki hâkimiyeti tehlikeye girmiş Anadolu'nun doğusu Müslüman Türklerin idaresine

³² "Lavrentevskaya Letopis", s. 74.

³³ Ahmet Hilmi, *İslam Tarihi, (Hazreti Peygamberden Zamanımıza Kadar)*, İstanbul, Ötügen Yayınevi, 1974, s. 230.

³⁴ Baki Adam, "Hıristiyanlık ve Diğer Dinler Maddesi," *DİA, İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Cilt 17, 1998, s. 361

³⁵ Walter E. Kaegi, *Bizans ve İlk İslam Fetihleri*, Çev. Mehmet Özey, İstanbul Kaktüs Yayınları, 2000, s. 375.

geçmiştir³⁶. Dolayısıyla Bizans nezdinde tüm Hıristiyan âlemi için İslam ve Müslümanlar en büyük düşman olarak görülmüştür.

Öte yandan Hıristiyanlığın Ortodoks mezhebini 988 yılında Bizans'ın etkisi altında kalarak kabul eden Ruslar, İslam dünyasıyla doğrudan temas halinde olmamışlarsa da ideolojik olarak aynı duyguyu paylaşmışlardır³⁷. Hıristiyanlığı Bizans etkisiyle kabul eden Ruslar, zamanla kendilerini Bizans'ın varisi olarak tanımlamışlar ve nihayetinde Bizans'ın tarih sahnesinden silinmesiyle birlikte "üçüncü Roma" olma iddiasında bulunan Rus Ortodoks Kilisesi'ni tüm Ortodoksluğun hamisi olarak görmüşlerdir³⁸. Dolayısıyla Hıristiyan dünyasının İslam âlemiyle girmiş olduğu kültürel ve askeri çatışmalar sadece Hıristiyan din adamlarını değil aynı zamanda devlet yöneticilerini de İslam dini ve onun peygamberi hakkında olumsuz görüş ve düşünceler sarf etmeye itmiştir.

Aslında bu süreç ilk olarak VIII. yüzyılın başlarından itibaren İslam ve Hıristiyan dünyası arasında meydana gelen dini, kültürel ve siyasi etkileşimler nedeniyle, Hıristiyan din adamlarını İslam karşıtı görüş ve düşünceler üretmeye sevk etmesiyle başlamıştır. Bizans'ın da içinde yer aldığı Doğu Hıristiyan dünyasının İslam anlayışının ve algılamasının temelleri, İslam karşıtı Hıristiyan geleneğinin banisi olarak tanımlayabileceğimiz ve Doğu'nun son kilise Babası kabul edilen Yuhanna ed-Dımaşkı (ö. 720) tarafından atılmıştır³⁹. Yuhanna ed-Dımaşkı ve Teodore Ebu Kurrah (ö. 825) gibi Hıristiyan polemik geleneğinin öncülerinin kaleme aldıkları ve Müslüman Hıristiyan tartışmalarını konu edinen metinlerin içeriklerinde İslam'a karşı üretilen iddiaların ilk örneklerini görmek mümkündür. Söz konusu eserler ortaçağ boyunca Hıristiyan dünyasının İslam'a dair geliştireceği polemiklerin çekirdeğini oluşturacaktır. Bu din bilginleri yürüttükleri polemiklerde bilinçli bir şekilde birtakım kelimelere anlamlarının dışında manalar yükleyerek yanlış anlaşılmalara yol açmıştır. Bununda ötesinde Müslümanların temizliğe riayet etmediklerini ve pis suyla yüzlerini ve ağızlarını yıkadıklarını dahi ima etmiştir. Ayrıca Müslümanların putperest olduklarını ve "Kabar" olarak isimlendirilen ve

³⁶ V. N. Liyaknitsiy, "K Syujetu "Povesti Vremennikh Let" O Vibore Veri Knyazem Vladimirovom", *Vestnik Tomskogo Gosudarstvennogo Universiteta, İstoriya*, sy. 4\12, 2010, s. 116. (Kinyaz Vladimir'in Din Seçimi üzerine Eski Zamanlar Anlatısından Kesitler)

³⁷ O. M. Rapov, "Kogda Khristianstvo Prišlo na Rus", *Priroda*, 1988\7, s. 66. (Hıristiyanlık ne Zaman Rus Topraklarına İntikal Etmiştir)

³⁸ N. Muravev, "Podenya Konstantinopolya i Russkaya Pravoslavnyaya Tserkov v XV-XVI Stoletyah," *Jurnal Maskovskiy Paytriarkhi*, Moskova, 1953\9, s. 53. (İstanbul'un Düşmesi ve Rus Ortodoks Kilisesi XV-XVI. yy)

³⁹ Aydın, "Batı'nın İslam Anlayışı", s. 202.

“büyük” anlamına gelen Afrodit’e taptıkları öne sürülmüştür.⁴⁰ Özellikle Ed-Dımaşki Hz. Muhammet’in peygamber olmadığını öne sürmüş ve bu fikrini ispatlamak için de Kuran’daki “kadın suresi” dediği kısımdan nakillerde bulunarak onun şehvet düşkününü olduğunu söylemiştir. Dımaşki’nin ortaya attığı bu iddia daha sonraki dönemlerde Hz. Muhammet’in şahsiyetine ilişkin kaleme alınan eserlerin neredeyse tümünde tekrarlanacaktır.⁴¹

Aslında Hıristiyan dünyasını dehşete düşüren en önemli gelişme, bu kesimden birçok insanın ihtida ederek İslam toplumunun bir parçası haline gelmeye başlamasıdır. Böyle bir ortamda Yuhanna ed-Dımaşki gibi Hıristiyan din adamlarının yazdıkları eserler, Müslümanlara yönelik bir eleştiriden ziyade, din değiştirerek Müslüman olanların önüne geçmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu bağlamda kaleme alınan reddiyelerde yapılmak istenen şey, İslam’ın ilahi plan çerçevesinde dünyanın sonuna doğru ortaya çıkacak olan Hıristiyan kökenli sahte bir mezhep ve şeytani bir hata olarak takdim etmektir.⁴²

Yukarıda bahsedildiği üzere İslam hakkında olumsuz görüş beyan eden ruhanilerin yanı sıra bir takım devlet yöneticileri de bu düşünceye katkıda bulunmuşlardır. XIV. Yüzyılda yaşamış Bizans imparatoru II. Manüel Paleologos’un (ö.1425) cihat üzerine tartıştığı bir İranlı âlime “Muhammet’in getirdiği yeni ne var, onu göster; yalnızca şer ve insanlık dışı şeyler. Tıpkı vazettiği inancı kılıçla yaymayı emretmesi gibi” demesi buna bir örnek teşkil etmektedir.⁴³ Ayrıca bu konuyu 2006 yılında Katolik kilisesinin başında bulunan Papa XVI. Benedict’in gündeme taşınması, Hıristiyan dünyasının İslam hakkındaki düşüncelerinde fazla bir değişikliğin yaşanmadığını gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla XII. yüzyılda yaşamış bir Ortodoks piskoposun İslam dini ve Müslümanlar hakkında olumsuz bir tablo çizmesi pek de yadırganmamalıdır. *Eski Zamanların Anlatısı* kroniği yazan da bir Hıristiyan ruhani olarak dönemin siyasi ve politik gelişmelerinin doğurduğu sonuçlardan fazlasıyla etkilenmiş olma-

⁴⁰ P. B. Başarın, “Retsenziya Na Knigu Vizantiyskiye Soçineniya ob İslame (Teksti, Perevodov i Kommentarii)”, *Pax Islamica*, 1\2, 2009, s. 274. (Kitap incelemesi: Bizans’ın İslam Üzerine Eserleri)

⁴¹ İsmail Taşpınar, “Doğu’nun Son Kilise Babası Yuhanna ed-Dımaşki (649-749) ve İslam”, *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (2001/2), s. 39.

⁴² Aydın, “Bati’nin İslam Anlayışı”, s. 195.

⁴³ Papa XVI. Benedictus, “Viaggio Apostolico Dı sua Santità Benedetto Xvi a München, Altötting e Regensburg” (9-14 Settembre 2006), (IX), 12. 09. 2006, http://press.catholica.va/news_services/bulletin/news/19962.php?index=19962&po_date=12.09.2006&lang=en#_ftn3.

lıdır. Zira diğer hiçbir dine karşı takınmadığı tavrı İslam dinine karşı takınmaktan çekinmemiştir.

Kronik yazarının Müslümanlar hakkında sarf ettiği iddialardan en ilginç olanıysa “Ayrıca kullanılmış suyu ağızlarına döküyorlar ve sakallarına sürüyorlar böylece Muhammet’i kutsuyorlar. Bu ve bundan daha fazla rezaletleri kadınlar da yapıyorlar” ifadesidir.⁴⁴ Kanımızca kronik yazarı İslam kaynaklarında bahsi geçen bazı rivayetlerden esinlenerek böyle bir iddiada bulunmaktadır. Günümüze ulaşan bazı rivayetler İslam Peygamberinin abdest suyunun bazı kişiler tarafından içme, yüze ve sakalla sürme tarzında kullandıklarını nakletmektedir.⁴⁵

Kronik yazarının bu türden birtakım rivayetlere binaen Müslümanlara karşı bu türden bir suçlamada bulunması muhtemeldir. O nedenle yazar, bilinçli bir şekilde tüm Müslümanların böyle bir eylem içerisinde olduğu izlenimi oluşturma gayreti içerisine girmiştir. Nitekim Bizanslı filozofun ağzından İslam ve Müslümanları anlatan yazarın, bu inancın yeri ve göğü kirletmekte olduğu ve inananlarının hesap günü tanrı tarafından cezalandırılacaklarını iddia ettiğini yukarıda görmüştük.

Burada dikkati çeken bir diğer mesele pagan Vladimir’in anlatılanları duyduktan sonra hoşnutsuzluğunu belirtmek için yere tükürerek “tikindirici” demesidir⁴⁶. Oysaki pagan Vladimir’in böyle bir davranışı doğal karşılaması ya da en azından tepki vermemesi icap ederdi. Nitekim onuncu yüzyılda Rusların yaşam biçimleri, inançları ve ayinleri hakkında kapsamlı bilgi aktaran Arap gezgin İbn Fadlan’ın “*Seyahatname*”si bu konuda detaylı bilgiler içermektedir. İbn Fadlan⁴⁷ seyahatnamesinde ilginç

⁴⁴ “*Lavrentevskaya Letopis*”, s. 61.

⁴⁵ Konu İslam’ın vazetmiş olduğu ahlak ve temizlik çerçevesinden ele alınırsa söz konusu eylemlerin İslam’ın temizlik ve ahlak kıstaslarına da aykırılık teşkil ettiği görülecektir. Temizliği ön plana çıkarmış olan İslam peygamberinin bu tür bir davranış biçimini tasvip etmiş olması mantık dışıdır. Özellikle dinin haram kılınmış olduğu kan ve idrar gibi sıvıların içilmesi gibi İslam’ın özünü çelişen eylemler göz önünde bulundurulduğunda konunun İslam ve Müslümanlıkla bir alakasının olmadığı görülecektir⁴⁵. Dolayısıyla her toplulukta olduğu gibi peygamber zamanında da onu sevenler içerisinde özellikle yaşlıların ve de kültür seviyesi düşük olan bazı kişilerin ona olan bağlılıklarını kendi idrakleri ölçüsünde değerlendirerek böyle bir davranış yoluna girmiş olmalarını İslam ve Müslümanlıkla özdeşleştirmek en iyi haliyle art niyetlilik olacaktır. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Nuri Topaloğlu, “Hazreti Peygamber’in Zatı ve Eşyası ile Teberrük Meselesi”, *Hadis Teknikleri Dergisi*, Cilt I, Sayı 1, 2003, s. 71.

⁴⁶ “*Lavrentevskaya Letopis*”, s. 61.

⁴⁷ 922 yılında İdil Bulgar kralının daveti üzerine Bağdat’tan yola çıkan kabile içerisinde seyahat eden İbn Fadlan, yolculuk sırasında konaklamış olduğu kavim ve milletler hakkında detaylı bilgiler kaleme almıştır. Bkz. Ş. Ramazan, *İbn Fadlan Seyahatnamesi Tercümesi*, İstanbul, Bedir Yayınevi, 1975, s. 43-70.

bir konuya temas ederek Rusların temizlik konusundaki tutumlarını şöyle nakletmektedir.

“Her gün bir defa yüzlerini ve başlarını en pis ve en fena su ile yıkamaları adettir. Her sabah bir cariyeye büyük bir kap içinde su getirir. Bunu efendisinin önüne koyar. Efendisi bu kabın içine elini, yüzünü, başını yıkar ve saçlarını tarar, sonra suya sümüğünü ve tükürüğünü atar. Kısacası suyun içine atmadığı pislik kalmaz. İş bitince cariyeye su kabını alıp yanındakine götürür. Bu adam da arkadaşı gibi yapar. Cariye bu şekilde kabı birinin önünden alır bir diğerinin önüne götürür. Bunlardan her biri kabın içinde elini, yüzünü ve saçlarını yıkar, içine sümürür ve tükürür”⁴⁸.

Kronik yazarının eski Slav pagan geleneklerini bilmiyor olması düşünülemez. Vladimir’in hoşlanmadığı kirli ve kullanılmış suyla yıkanma (ağza alma, yüze ve sakala sürme) âdetinin pagan Rus kültüründe var olduğunun görmezden gelinmesi, kronik yazarının konuyu objektif bir biçimde ele almadığının göstergesidir. Ayrıca Vladimir’in hoşnutsuz olması da bir anlam ifade etmemektedir. Zira bu dönemde Vladimir henüz bir pagandı ve geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olmasıyla da bilinen bir kişilikti. Kroniğin içerisinde yer alan bu ve buna benzer tutarsızlıkların sık yer alıyor olması, yazarın aktardığı bilgilerin sıhhati konusunda farklı görüşlerin ortaya atılmasına neden olmuştur. Örneğin *Eski Zamanların Anlatısı* kroniğinde Vladimir ile elçiler arasında geçen diyalogların gerçekleri yansıtmadığı konusunda fikir beyan eden kilise tarihçisi I. Makary’e göre burada inanılması güç ve garipsenecek bir durum yoktur. Vladimir’e farklı din mensuplarının gelmeleri ve onu kendi inançlarına davet etmeleri tuhaf bir durum değildir.⁴⁹ Elçi gönderilmesi konusunda Makary’e her hangi bir itiraz yöneltilemez. Nitekim tarihte buna benzer elçi gönderme olayları farklı din mensuplarının başvurdukları bir yöntemdir. Kanaatimizce burada ihtimal dışı olan, olayın anlatılış biçimidir. Nitekim bu konuya da açıklık getiren Makary, Vladimir’le elçiler arasında geçen diyalogun, kronikte aktarıldığı şekilde vuku bulamayacağını belirtmektedir. Makariy, böyle bir olayın gerçekleşebilmesi için konuşmanın anında kayıt altına alınması gerektiğinin de altını çizmektedir. Yine de ona göre,

⁴⁸ İ. Kraçkovskiy, *Puteşestvie İbn-Fadlana na Volgu*, Moskova, İzdatekstvo Akademii Nauk SSSR, 1939, s. 80. (İbn Fadlan’ın Volga Seyahati)

⁴⁹ B. Makariy, *İstoriya Russkoy Tserkvi*, Kniga Pervaya, Moskva, 1994, s. 229. (Rus Kilise Tarihi)

Vladimir'le elçiler arasında vuku bulduğu varsayılan diyalog, kroniğin yazılma tarihine kadar şifahi yolla dahi olsa ulaşmıştır⁵⁰. Bu konuda fikir beyan eden bir diğer Rus tarihçi Golubinsky, Vladimir'le elçiler arasında cereyan ettiği varsayılan söz konusu diyalogların bu denli detaylı biçimde aktarılmasının ihtimal dışı olduğunu belirtmektedir. O, kronik yazarının Vladimir döneminden yüz küsur sene sonra yaşadığını hatırlatarak kronikte geçen elçilerle Vladimir arasındaki diyalogun yazar tarafından üretilmiş olduğunu savunmaktadır⁵¹. Bu değerlendirmeler ışığında, kronik yazarının, kendisine kadar ulaşan bazı bilgilerden yola çıkarak olayların seyrini kendi zihin dünyası çerçevesinde değerlendirdiğini söyleyebiliriz. Bu nedenle de metin içerisinde birtakım tutarsızlık ve zıtlıklarla karşı karşıya kalmaktadır⁵².

Sonuç

Rus tarihinin anlaşılması açısından önemli bilgileri bünyesinde barındıran *Eski Zamanların Anlatısı* kroniği bir rahip tarafından kaleme alınması nedeniyle belli konularda duygusal ve taraflı bir tutum sergilemektedir. Kronik Hıristiyanlık öncesi pagan Rus toplumunun dini, kültürel ve politik yaşamına ışık tutmakla birlikte Hıristiyanlık sonrası dönem hakkında da detaylı bilgiler içermektedir. Kronikte aktarılan bilgiler, özellikle de inançla ilgili kısımlar tek taraflı ve ideolojik ağırlıklı olduğundan olaylar çarpıtılarak nakledilmektedir. Kronik içerisinde temas edilen İslam konusu, Hıristiyan Ortodoks Rusları Müslüman olmaktan koruma amacı taşıdığından İslam çok ağır bir dille yerilmektedir. Dolayısıyla kronik yazarının asıl amacı, İslam'ı doğru anlamak ve anlatmaktan ziyade, Hıristiyanların Müslüman olmalarına engel olma çabasıdır. Bu nedenle kronik içerisinde İslam ve Müslümanlık oldukça itici ve Hıristiyanlıkla karşılaştırılmayacak derecede aşağı ve lanetli bir din olarak tasvir edilmektedir. Diğer taraftan klasik Rusça yazılı ilk metinlerden biri olmasından dolayı, Rus edebiyatına önemli ölçüde katkı sunmuştur. Zira ilk yazılı kaynak olarak kısıtlı örnekler dışında *Eski Zamanların Anlatısı* haricinde herhangi bir metne rast gelinmemektedir. Bu durumsa hem edebi hem de tarihi açıdan kroniğin önemini artırmaktadır.

Kanaatimizce bu kronik Rus Ortodoksluğunun, İslam'a ve Müslümanlara bakış açısının temellerini oluşturmaktadır. Nitekim bu metin,

⁵⁰ Makariy, *İstoriya Russkoy Tserkvi*, s. 231.

⁵¹ E. E. Golubinsky, *İstoriya Russkoy Tserkvi*, Birinci cilt, Moskova, 1901, s. 111. (Rus Kilise Tarihi)

⁵² Bkz. Aleşkovskiy, *Povest Vremennikh Let*, s s. 17-18.

sonraki dönemlerde çeşitli ideolojik safhalardan geçerek gelişme kaydetmiştir. Şöyle ki, Rusların 1237 yılı itibarıyla Moğol-Tatar istilasına maruz kalmaları ve daha sonraki tarihlerde İstanbul'un 1453 yılında Türkler tarafından fethedilerek Bizans'ın varlığına son verilmesi, Rus Kilisesi'nin İslam dünyasıyla amansız bir mücadele sürdürmesine zemin oluşturmuştur. Bu uğurda ideolojik açıdan kendi pozisyonunu güçlendirmek ve Ortodoks dünyasını yanına çekebilmek için İstanbul'un fethedilmesini fırsat bilmiş ve onun fonksiyonunun Moskova merkezli Rus Ortodoks Kilisesi'ne geçtiğini iddia etmiştir. Rus Çar'ı III. İvan'ın Bizans imparatorunun yeğeniyle evlenmiş olması ve Moskova'nın Bizans'ın iki başlı kartal armasını kendi arması olarak kabullenmesi, haleflik iddiasını daha da kuvvetlendirmiştir. Kendisini Ortodoks Hıristiyanlığının kurtarıcısı konumunda gören Rus Çarları 1480 yılı itibarıyla Müslüman yönetimine (Moğol-Tatar) son vermek suretiyle Rusya'yı tam bağımsız hale getirmeyi başarmıştır. Osmanlı'nın Balkan coğrafyasında mevcut Ortodoks halkı kontrol altında tutmasını kabullenemeyen Çarlık Rusya'sı, zamanla bölge halklarını İslam'a karşı duyduğu olumsuz bakış açısıyla kışkırtmayı başarmıştır.

Kaynakça

A. A. Şahmatov, *Razıskaniya o Drevneyşikh Russkih Letopisnih Svodah*, Petersburg, 1908. (Eski Rus kronikleri Üzerine Araştırmalar)

A. Nimet Kurat, *Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, İkinci Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987.

A. V. Kartaşev, *Oçerki po İstorii Russkoy Tserkvi*, c. I, İzdatelstvo Terra, Moskova, 1993. (Rus Kilise Tarihi Üzerine Denemeler)

A. Hilmi, *İslam Tarihi*, (Hazreti Peygamberden Zamanımıza Kadar), İstanbul, Ötüken Yayınevi, 1974.

B. Makariy, *İstoriya Russkoy Tserkvi, Kniga Pervaya*, Moskvoa, 1994. (Rus Kilise Tarihi)

Baki Adam, "Hıristiyanlık ve Diğer Dinler Maddesi," *TDV, İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Cilt 17, 1998, s. 361

E. E. Golubinsky, *İstoriya Russkoy Tserkvi*, Birinci cilt, Moskova, 1901. (Rus Kilise Tarihi)

F. Aydın, "Batı'nın İslam Anlayışının Doğulu Kökenleri ya da Abdulmesih İshak el-Kindi'nin Risale'sinin Serencamı", *Osmanlı ve Avrupa Seyahat, Karşılaşma ve Etkileşim*, İstanbul, Eylül, 2010, s s. 189-252.

İ. Kraçkovskiy, *Puteşestivie İbn-Fadlana na Volgu*, Moskova, İzdatekstvo Akademii Nauk SSSR, 1939. (İbn Fadlan'ın Volga Seyahati)

İsmail Taşpınar, "Doğu'nun Son Kilise Babası Yuhanna ed-Dımaşki (649-749) ve İslam", *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (2001 /2), s. 23-54.

M. Aleşkovskiy, *Povest Vremennikh Let, Sudba Literaturnogo Proizvedeniye v Drevney Rusi*, Moskova, İzdatelstvo Nauka, 1971. (Eski Rusya'da Bir edebi eserin kaderi: Eski Zamanların Anlatısı)

M. D. Priselkov, *İstoriya Russkogo Letopisaniya XI-XV v*, Petersburg, 1996. (Rus Kroniklerinin Tarihi XI-XV. Yüzyıllar)

N. Muravev, "Podenya Konstantinopolya i Russkaya Pravoslavnaya Tserkov v XV-XVI Stoletyah," *Jurnal Maskovskiy Paytriarkhi*, sy. 9, Moskova, 1953, s. 51-59. (İstanbul'un düşmesi ve Rus Ortodoks Kilisesi XV-XVI. yy)

Nuri Topaloğlu, "Hazreti Peygamber'in Zatı ve Eşyası ile Teberük Meselesi", *Hadis Teknikleri Dergisi*, Cilt I, Sayı 1, 2003, s. 71-95.

O. M. Rapov, "Kogda Khristianstvo Prişlo na Rus", *Priroda*, 1988\7, s. 66. (Hristiyanlık ne zaman Rus topraklarına intikal etmiştir)

P. B. Başarin, "Retsenziya Na Knigu Vizantiyskiye Soçineniya ob İslame (Teksti, Perevodov i Kommentarii)", *Pax Islamica*, 1\2, 2009, s. 274. (Kitap incelemesi: Bizans'ın İslam hakkında eserleri)

Papa XVI. Benedictus, "Viaggio Apostolico Dı sua Santità Benedetto Xvi a München, Altötting e Regensburg" (9-14 Settembre 2006), (IX), 12. 09. 2006, http://press.catholica.va/news_services/bulletin/news/19962.php?index=19962&po_date=12.09.2006&lang=en#_ftn3.

Ramazan. Ş, *İbn Fadlan Seyahatnamesi Tercümesi*, İstanbul, Bedir Yayınevi, 1975.

V. N. Liyaknitsiy, "K Syujetu "Povesti Vremennıkh Let" O Vibore Verı Knyazem Vladimirom", *Vestnik Tomskogo Gosudarstvennogo Universiteta*, İstoriya, 4\12, 2010, s. 116. (Kinyaz Vladimir'in Din Seçimi üzerine Eski Zamanlar Anlatısından Kesitler)

Walter E. Kaegi, *Bizans ve İlk İslam Fetihleri*, Çev. Mehmet Özay, İstanbul Kaktüs Yayınları, 2000.

http://en.wikipedia.org/wiki/Nestor_the_Chronicler, 16 Temmuz 2011.

